

BISERICA și ȘCOLA.

Foia bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERȚIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl. v. a.

Correspondențele se se adreseze Redacției

„BISERICA și ȘCOLA.“

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Frecventarea în școlile noastre elementare.

Ținem mult, ca școlile noastre să-și facă datoria într'un mod cât mai conștient, și anume: astfel, ca din an în an să putem vedea, și să putem simți influința lor binefăcătoare în dezvoltarea culturală a poporului nostru. Spre a putea să ajungem rezultate cât mai bune pe terenul învățămîntului și al educațiunii școlare de lipsă este neapărat între altele, se îngrijim ca toți pruncii obligați a cerceta școla cotidiană și de repetițiune să-o și cerceteze. În anii din urmă este adevărat, că la noi în eparchie s'a ameliorat mult țifra frecvențaiunii școlare. Cu toate acestea n'am ajuns încă stadiul, ca toți pruncii obligați a cerceta școla, se-o și cerceteze.

Și negreșit tendința noastră trebuie să-ne fie îndreptată, și să lucrăm, ca să ajungem acest stadiu cât mai curând. Mijlocele pentru ajungerea acestui scop sînt, ca și în genere la toate lucrările bune, — o voință puternică și energia trebuincioasă pentru a-o executa. Voința de a ameliora frecventarea școlei nu ne lipsește, și de sigur nu ne lipsește nici energia trebuincioasă. În privința mijlocelor de a pune în practică această bună voință, și a face ca energia trebuincioasă să-și dea rîdele sale, poate că nu sîntem cu toții de acord, și cu puțință este, ca se pot greși; și greșelile, cari se ivesc pe terenul educațiunii, au de regulă grave consecințe. Și o greșală ni-se pare nouă, că este, dacă din când în când auzim dela oameni de școlă, — dicînd, că dînsii nu pot ameliora frecvențaiunea din motivul, că nu se pedepsesc în sensul legii părinții, cari nu-și trimit pruncii la școlă. Față de această obiecțiune, așa credem noi, de lipsă este, că educațiunea poporilor

nicăiri în lume nu se poate face prin frica de pedepsă, ci numai prin o firmă voință și prin convingerea de a privi și prețui educațiunea de ceea ce este: de mijlocul unic probat și dovedit pentru înaintare, pentru progres.

Rămânem, și ținem neapărat la această convingere; și rămânînd ne întrebăm, că acea parte dintre părinți, cari nu-și trimit pruncii la școlă, pentru ce întrelasă a-și împlini această datoriță?

Răspunsul la această întrebare pe baza esperienței și practicei școlare de până acum ni-se prezintă în următoarele trei forme și anume: a) pot să fie părinți, cari nu-și trimit pruncii la școlă din motivul, că mai cu seamă pe cei mai mărișori îi întrebunțază la lucrări de economiă, creșînd că prin această realisază un câștig mai mare, b) sînt parinți, cari nu-și pot trimite pruncii la școlă din motivul, că nu au îmbrăcăminte, și c) pot să fie casuri, în cari părinții să nu-și trimită pruncii la școlă din motivul, că nu-i dau însemnătate trebuincioasă, sau chiar din îndărătnicie. Negreșit, că organele din parochie chemate a îngriji de frecvențaiunea școlară, vor examina în fie-care caz împrejurările și cauza pentru care cutare părinte nu-și trimite pruncii la școlă, și vor proceda și aplica în fie-care caz mijlocele nemerite spre a capacita și îndemna, că să nu neglice creșcerea pruncilor lor. În cazul prim când adecă părinții nu-și trimet pruncii lor la școlă din motivul, că îi întrebunțază la lucruri economice, capacitandu-i, că câștigul părut ce pot să-l aibă prin reținerea pruncilor dela școlă, nu este câștig, ci este o daună mare pentru dînsii, și pentru viitorul pruncilor lor. În cazul al doilea de lipsă este, ca corporațiunile din parochie, încât este

acésta cu puțință, să înlesnescă prin colecte și ajutóre pre astfelu de părinți, spre a-și puté trimite pruncii la școlă precum s'a făcut acésta în mai multe locuri cu bun succes. In cazul al treilea, dacă ar mai fi și astăzi părinți, cari să nu înțelegă însemnătatea școlei pentru viitoriul pruncilor lor, ceea-ce de alt-cum noi nu ne putem inchipui, să-i lumineze asupra însemnătății școlei, și numai în cazuri de îndărătnicie să se procedă la aplicarea de pedepse.

Preste tot este de lipsă, ca organele bisericesti-școlare din parohie să studieze modul în carele s'ar puté ridica frecuența școlară, cu aceea căldură și iubire, care o reclamează acésta însemnată cauză. Acésta este cu atât mai vârtos de lipsă în timpul de față, când creșterea tinerimei în spirit religios confesional față de curente greșite, cari încearcă a submina autoritatea bisericeii și religiunii, reclamă o îndoită îngrijire. Inainte vreme religiunea se putea propaga prin familie în un mod mai succes decum se pôte întâmpla acésta astăzi, de óre-ce pre atunci lumea în genere nu era atât de materialistă precum este astăzi. Acésta scădere a timpului nostru ne împune la toți mai multă grije și mai multă priveghere față de creșterea generațiunilor viitoare, și deci și față de cestiunea frecuentării școlare.

Astăzi este mult mai de lipsă, ca ori când altă dată se punem mare pond pre creșterea religiósă morală a generațiunilor viitoare și în același timp se percurgem și materialul destul de vast prescriis prin planul de învățământ. Și amândoué le putem face pre lângă o bună împărțire a timpului, — dacă elevii vor cerceta școlă. Altcum vom întâmpina mari greutăți chiar în dauna creșterii religióse morale a poporului.

De aceea repețim, îngrijirea de frecuentarea regulată a școlei este o cestiune de urgență pentru că școlele nóstre se pótă înainta, precum dorim, și precum este de lipsă.

IV. Omilie

a s-tului Ioan Christomom la epistola I. către

Timotei.

(Continuare)

„Dar pentru acésta am fost miluit, că în mine mai întâi să arete Isus Christos tótă îndelungă răbdare ca exemplu celor ce vor să creadă într'ênsul spre viața eternă.“ Observi cum apostolul din nou se deosește și umilește, a-

ducând un nou motiv. In cugetul, că pentru aceea a aflat îndurare, ca pentru urmări să nu se mai îndoiască nici un păcătos, ci să se simtă încurajat, că și el se va împărtași de aceiaș îndurare, într'acésta consistă o umilire fórte mare. Dar deși a exclamat apostolul: „eu sunt primul păcătos, un hulitor, persecutor și vătămător, și nu sunt demn de a fi numit apostol“ și altele de asemenea, totuș așa ceva umilitor n'a exprimat nici odată. Un exemplu ne va clarifica acésta. Să ne inchipuim o cetate cu multă populație! Toți cetățenii sunt ómieri, unul mai mult altul mai puțin. Toți sunt condamnați la mórte. Unul însă din acésta mulțime este în gradul cel mai mare vinovat și vrednic de pedepsă; un om infam în tótă privința. Dacă însă cineva va vesti, că regele voieșce să-i agratțieze pe toți, acésta veste nu va prea fi cređută, până nu se va vedé, că cel mai réu dintre toți a fost agratiat. Dacă acésta se întâmplă nu se mai îndoieșce nimeni. Și așa dice și Paul, D-șeu voind să dea ómenilor o garanță dospre aceea că le iartă tóte, a ales spre acésta pe cel mai păcătos dintre toți. Dacă eu am fost iertat dice el, atunci cu privire la ceialalți nu trebuie să se mai îndoiască nimenea, sau cum dice: „dacă D-șeu i-a iertat aceluia, dintre ceialalți nu va mai pedepsi pe nimeni.“

Prin acésta indică apostolul, că n'a meritat iertare ci acésta i-s'a împărtașit numai cu privire la mântuirea sufletelor altora. Nimenea, voieșce el să dică, să nu se mai îndoiască de mântuirea sa, după-ce eu am ajuns-o. Să se observe umilința acestui bărbat sfânt! El nu dice numai: „Ca prin mine să-și descopere îndelunga răbdare“ ci într'ênga îndelungă răbdare“ ca și când ar fi voit să dică: O îndelungă răbdare mai mare ca la mine, n'a arêtat Dumnezeu la nime; un astfelu de păcătos nu se mai află, care într'ênga îndurare, într'ênga îndelungă răbdarea lui D-șeu trebuie să o ia în considerare, nu numai o parte, ca ómeni cari sunt numai în parte păcătoși.

„Ca exemplu celor ce vor să credă într'ênsul spre viața eternă, adevă ca provocare, ca mijloc de îndemnare.

După-ce apostolul a predicat multe despre Fiul și a istorisit despre iubirea cea mare descoporită de Dînsul, ca nimenea să nu-și inchipuiască, că Tatăl ar fi lipsit de acésta iubire, aduce și acestuia omagiul său continuând:

17. *Ear Regehu tuturor creațiunilor, celui nemuritoru, celui nevêdut, umuia prea-înțeleptului D-șeu fie onóre și mărire în vecii vecilor! Amin.*

Pentru aceste lucruri, voiește el să dică, nu gloriificăm numai pe Fiul, ci și pe Tatăl. Să ne întorcem deci spre eretici! Veđi apostolul vorbeșce despre un „singur“ D-șeu când vorbeșce de Tatăl! Deci Fiul nu este D-șeu? Și despre un singur „nemuritoriu.“ Fiul nu este nemuritoriu?

N'are însuș aceea ce ni s'ă promite nouă în cealaltă lume (nemurirea)! Nu este așa, ni s'ă reflectă; este Dumnezeu și este nemuritor dar nu în acelaș mod ca Tatăl. Cum? Nu este tot acelaș, stă după natura sa mai jos? Deci în nemurire? Ce este însă acésta, o nemurire mai multă sau mai puțină? Căci nemurirea nu este alt-ceva decât negațiunea stricăciunii. Mărirea p'ote avé o măsură mai mare sau mai mică, nemurirea nu are acésta, așa de puțin ca prefecta sănătate. Un lucru trebuie s'ă fie sau trecător (stricăcios) sau de feliu. Cum stăm deci? Suntem și noi tot în acelaș mod nemuritori (ca și Tatăl)? Ferescă D-șeu! Nici decum! Și dece? Pentru-că Tatăl posedé acésta însușire după natura sa, noi însă numai ca accidentă. Este și la Fiul deci așa? Nici decum. Și la el zace în natură. În ce consistă dar deosebirea? Intr'aceea, că Tatăl nu are a mulțami nimenuia acésta însușire, Fiul însă Tatălui. Și noi mărturisim acésta. Nici noi nu negăm, că Fiul este născut din Tatăl din vecinicie. De aceea preamărim pe Tatăl, că a născut pe Fiul. Să vede deci, că Tatăl este cel mai mult prēmărit, când afirmă lucruri mari despre Fiul. Dacă deci a născut pe fiul ca pe o ființă tare, prea puternică, sieș egală, cu sine însuș deplin mulțamitoare, îi compete atunci Fiului mai multă onóre decât Tatălui?

„Regelul tuturor creațiunilor;“ acésta să ăice și despre Fiul, pentru-că și El a creat tóte. Și așa și aicea s'ă referese la El. În lucruri omeneșci sunt două noțiuni diferite „a zidi“ și „a plăsmui.“ Cel-ce zideșce, pregăteșce, construiază, lucră; acela care face planul zidirei comandéză numai. Pentru-ce? Pentru-că cel ce zidește stă sub cel-ce face planul. La D-șeu Tatăl și Fiul nu este așa. Aici n'a comandat unul, ér celălalt a lucrat. Și nici nu-mi trece prin minte a denega Tătălui activitatea creatóre, când aud cuvintele: „prin El a creat lumea.“ Și când aud că Tatăl este numit: „regele tuturor creațiunilor,“ nu-mi trece prin minte a denega Fiului demnitatea regescă. La ambii sunt ambele comune. Tatăl a întemeiat lumea, după-ce a născut pe Fiul ca pe architectul ei. Fiul îmbracă demnitatea regescă ca Domnul creaturii. El nu este un simbriaș ca ai noștrii, nu este supus altuia ca aceștia, ci opera lui provine din bunătatea și iubirea lui față de ómeni.

Cum este mai departe? A v'edut cineva vre-odată pe Fiul? Acésta nu ar poté-o nimenea afirma. Pentru-ce s'ă ăice deci: celui nemuritoriu, celui nev'edut, unuia pr'é-int'eleptului Dumnezeu? Dar s'ă ăice și despre Fiul: „Nici nu este mântuire în niminea altul; că nici nu este alt nume sub ceriu dat între ómeni, în care trebuie să ne mântuim.“¹⁾

(Va urma.)

¹⁾ Faptele Apostolilor 4, 12.

Istoria

bisericei gr. or. române din Transilvania și Ungaria dela 1810 — 1846.

(Continuare.)

Aceste cereri erau atât de moderate, încât nu s'ar fi putut afirma, că Moga ar fi relevat pentru clerul s'eu drepturi egale cu ale clericilor recunoscute, la cari chiar și servitorii bisericii primiau bunuri.¹⁾

Că era însă episcopul Moga în drept și necesitat de a s'ă pune chiar în fața instrucțiunii rigurose dela 1810 pe vechiul punct de plecare al bisericeii, anume pe cel dela 1791 și de a reveni la principalul just postulat bisericesc ficsat la acest an, anume la pretinderea indigenării bisericeii sale, credem că se înțelege de sine. Abstragând dela cele mai elementare principii de drept modern și dela necesitatea consecuentei în o acțiune atât de principală, cum era începută lupta de existență a bisericeii noastre, mai reclama pretinsul pas și șirégul suferințelor bisericesci, și faptul, că apăsății și numeroșii neuniți din Ardel trebuiau s'ă presteț țării atât în timp de pace cât și în pericol cele mai multe serviții.²⁾

Își impuse Moga la începutul păstoriei sale reserve în pretinderea drepturilor bisericesci?

Acele de sigur nu ar fi promovat interesele eparchiale. Dacă chiar și moderatele, dar justele cereri a-le sale talmăcite la 1812 în persónă monarhului nu puteau să fie netacsate de cătră aderenții constituției țării și cei ai instrucției împărătesci date lui Moga, drept intențiuni contrare și dușmănoșe ordinei esistente de drept, tot acésta aprețiere oficioasă (a cercurilor normative) a pretensiunilor sale întimpina Moga, atunci, dacă punea în fruntea acestora recunoscerea bisericeii sale ca egal îndreptățită cu celelalte biserici creștine din marele principat. Mai târziu vom da însă de o enunțațiune ce dovedia, că nici Moga nu s'ă închina orbiș restricțiunilor instrucției, ori celor cuprinse în alte rescripte împărătesci de mai târziu, ci s'ă ținea strîns de articolul de lege (60) dela 1791, care deși nu ridicase biserica ortodocsă la rangul unei biserice recunoscute, — cum îi plăcea de altcum însuși lui Moga a crede, — totuși părea a oferi un titlu mai mult, decât cel al unei biserice tolerate. Buna credința lui Moga ne esplică lipsa repetiții fundamentalei pretensiuni bisericesci dela 1791.

Tot la 1812 în prima audiență mai ceru el dela suveran concesiunea, ca să-i fie posibil de a-se așeza cu locuința în Sibiu, centru mai potrivit pentru eparchie, decât Clujul, unde se ăice că se rân-

¹⁾ Trausch op. cit. p. 31.

²⁾ În ultimul resboiu frances de 20 de ani nu pregetară lealii ortodocși din Transilvania de a-și jertfi pentru tron și patrie până chiar și vasele de metal din bisericile lor. Trupele române au participat în intervalul 1793—1814 cel puțin la 60 de bătălii alătura cu cele mai brave trupe ale monarhiei. (Dr. Puscaru, Documente etc. p. 172—173; Bariș op. cit. v. I. p. 546.)

duise Moga prin punctul X. al instrucției și unde alăturarea cu guvernul local de sigur ar fi fost prea incomod pentru episcop, care și așa avea să și arete servilismul impus prin instrucție. ³⁾ Și într'adevăr îi și succese lui Moga să câștige bunăvoința împăratătescă pentru biserica sa, căci „mângăiat și cu nădejde“ se întorse dela prima sa audiență din Viena⁴⁾. — I-să puse în perspectivă dorita rezoluțiune privitoare la locuința sa în Sibiu și permiterea unei colecte pentru cumpărarea unei case pentru reședință. Eată ce spune P. Maior :

„După rugarea, care în toamna trecută (1812) a făcut-o Moga în Beci este bună nădejde din mila împăratătescă se rămână (?) episcopul în Sibiu și de aici înainte numai să fie pravoslavnicii cu mână îndurătoare spre a da bani spre cumpărarea casei de reședință episcopătescă, care nu știu apoi, când se va mai putea căpăta.“ ⁵⁾

Stăruinței lui Moga este apoi a se atribui, că la 1813, s'ă lasă un ordin guvernial favorabil clerului, care se dispenzază de serviciu la miliție, scutindu-s'ă tot-odată și de arbitrarea arestare. Inșă asigură dreptul clericilor recunoscute, de a fi arestat numai la cea mai eclatantă dovadă a culpabilității s'ă, adică „în faptul vinei“ ⁶⁾. Dacă n'ar fi rămas pe hârtie acastă imunitate, prima oră deja la 1792 decretată, nu ar fi fost fără importanță, căci s'ar fi pus odată capăt procedurii vechi sancționate încă prin Aprobate de a viri preoții noștri la ori ce prepus în temniță. ⁷⁾

Despre servirea la miliție care era pe timp nedeterminat, e superfluu de a mai nota dauna neumaniei „prinderi la ôste“ a unora din preoțime; ér până la 1816 de sigur și a pușinilor dascăli și cantori neuniți ⁸⁾ nemai vorbind de detrimenul, ce-l aducea preoților însăși recrutarea fiilor lor și a servitorilor bisericești, unicii lor ajutători în gréua economiă, ⁹⁾ prin care se mai susțineau ei de pe o și pe alta. Dar nici nouăle orînduiri dispensătore de

³⁾ Ne restrîngem numai la precauțiunea lui Moga manifestată în Sibiu. Entusiasmatul amic al poporului și predicatorul dela 1814—1816 al bisericii din Sibiu, G. Lazar ne mai putându-și ascunde amarăciunea, ce o simția pentru jalnică stare a poporului român din Ardeal, rostii în o predică a sa dela 1816 cam următoarele, că „precum e adevărat, că au datorie de supunere către împăratul, nu e mai puțin adevărat, că au și drepturi a fi ocrotiți de guvern de o potrivă cu ceilalți supuși ai împărației. Dacă inșă ar întreba cineva — exclamă Lazar — ce au dobândit Românii dela împăratul ca răsplată pentru credința probată chiar cu vîrsarea sîngelui lor la diferite împrejurări grele, e dureros a afla, că Românii n'ă rămas ca și mai înainte numai cu datorie de supunere, că drepturile de cetățeni le sunt încă denegate. Episcopul Moga, care se afla de față la acastă predică, chemă îndată pe predicator în altar și îi făcu aspră reprimendă, Petru Poenar, G. Lazar și popola română op. cit. p. 114.

⁴⁾ P. Maior, op. cit. p. 131.

⁵⁾ Părți înădite la Cipar. p. 137.

⁶⁾ Veđi petiția dela 1837.

⁷⁾ Veđi și Papiu Ilarian op. cit. v. I, p. 50.

⁸⁾ Abia la 1816 s'ă scutesc dascălii și cantorii noștri din Ardeal de greutățile publice. Dr. Il. Pușcariu. Documente etc. p. 185.

⁹⁾ Veđi petiția dela 1837.

miliție nu fuseră observate. Episcopul fu silit chiar și la 1837 să se mai plîngă pentru tratarea rea a clericului. ¹⁰⁾

S'ă vedem inșă și poziția lui cătră autoritățile civile, și anume ori de a aflat în diregătorii publici bărbați, cari s'ă știe da și preotului ortodox cuveritul respect. Étă purtarea lor după inșuși raportul oficial al petiției dela 1837; maltrat-au bruscat și fără vină preoțimea noastră couturbându-o până chiar și în serviciul divin. S'ă amintește adică, că credincioșii ortodocși din Ardeal, erau și dela rugăciunile lor din biserică chemați de a asista numai decât la publicarea sentențelor la judecătoric. Afară de aceea „s'ă legau“ oficianții de preoții noștri cu învinovățiri scornite și injurături. ¹¹⁾

În curioase raporturi s'ă afla biserica noastră și cu celelalte confesiuni recunoscute din țară. La 1812 îi succese lui Moga s'ă câștige dela guvern un ordin (la 25 Mai al aceluiași an), care revarsă destulă lumină asupra situațiunii bisericii noastre din Săsime. Decretul oprește silirea Românilor neuniți de pe teritoriul săsesc la s'ărbarea s'ărbătorilor luterane. ¹²⁾

Sașilor inșă, nici că le păsa de acestea, căci cum și s'ar fi putut închipui ca s'ă și dee și ei s'ămă de fr'ăscă consequență a acelei siliri, de regresul celor economice ale neuniților, ori cu supunerea sub un ordin, ce le conturba conștiința și plăcerea absolutei stăpîniri pe teritoriul liber regesc. Nici că s'ă putea deci, ca s'ă nu rămână la vechiul obicei al lor chiar și contra decretului de mai sus.

De altcum întîmpinăm în întreg intervalul acesta al vieții noastre bisericești momente, cari m'ărturisesc și de multele daune cauzate bisericii noastre prin devotarea sașilor la lozinca: „s'ă rămăe tot ce a fost.“

Cât despre cazul, de care ne ocupăm, e de sine înțeles, ca trebui s'ă urmeze un nou reclam pe acel timp, când numărul s'ărbătorilor ortodocse pe lângă totă împușinarea lor efeptuită la 1792, de sigur, că era încă destul de mare. Reclamul lui Moga își obținuu rezultatul la 1837, când cu tôte că absolut de tot încă nu s'ă eliberă biserica noastră dintre sași în privința s'ărbătorilor de sub jugul celei luterane, totuși s'ă ajunse atăta, ca s'ă întărescă decretul cunoscut dela 1812, permițendu-s'ă neuniților lucrarea câmpului în s'ărbătorile luterane, dar cu restricțiunea de-a s'ă abținé măcar în cetățile săsești de lucrările mai sgomotose și deci jigăitoare pentru sași ¹³⁾ De alte plângerii în privința acesta nu s'ă mai face amintire.

¹⁰⁾ Tot acolo.

¹¹⁾ Tot acolo. Neavînd preoții noștri drepturile personale nobilitare ale clericilor recepte trebuiau am'ăsurat, Compilatelor (P. I. t. 1, a 9). s'ă vină în afacerile personale înaintea județelor comitatense ori districtuale. Benigni op. cit. fas. II. p. 6.

¹²⁾ Veđi petiția dela 1837.

¹³⁾ Trausch, op. cit. p. 28—29.

Conservatismul săsesc, ce ajungea în timpul, ce tratăm, până chiar și la idolatria medievalelor privilegii se caracterizează însă deplin și prin alte date. E vorba de memorabila șicanare a episcopului Moga de către Sași. Precum e cunoscut, antecesorii acestuia Nichitici și Adamovici se vedură îndemnați a se retrage din naintea Sașilor și renunțând d'a locui în Sibiu, unde ficsase Iosif al II-lea locuința episcopului neunit, rămăseră în comuna română din apropiere, Rășinari. Aici nu se mai întâmpinau prejudiciile săsești.

Episcopul Moga înțelese însă, că urmând eșemplului antecesorilor săi și neamănându-și locuința în un centru mai corespunzător, cum era d. e. Sibiu, ar oferi eparchioților și mai departe cetății. Conformându-se așadar intereselor eparchiale, creșu el de bine a rupe îndatinata umblire a capului diecesan față de toți și a încerca a-să așeza în Sibiu, pentru care intențiune obținuse la 1812 și favorul preînalt, care îl absolvea de a se acomoda dispoziției din instrucție, carea ficsa scaunul rezidențial în Cluj.

Fie, că își puse Moga locuința sa în Sibiu încă dela început, fie că abia după audiența dela 1812, era de prevădut, ca Sașii să caute de a-și susține intactă și față de densusul autoritatea caracteristicelor sale privilegii autonome, după cari nesașii n'ar fi avut drept de-a să așeze în cetățile săsești. Și într'a devăr conflictul nici nu întârzie. Episcopul Moga fuse formal persecutat, anume din locuință în locuință („din sălaș, în sălaș“), „caci clerul nu are casă, ér la a mea nu mă lasă să șed,“ după cum scrise el însuși la 1814 în privința acésta lui P. Maior.¹⁴⁾

Cumcă clerul său nu posedea încă la 1814, necesara stabilă reședință episcopală în Sibiu e de înțeles. Inițiativa pentru câștigarea ei pare a să fi luat abia dela 1812 încóce, ér colectarea precum presupunem din arătatele referinți grele — cu zel întreprinsă, reclama timp suficient. Totuși la 1815 creșuse episcopul a-și pute ajunge scopul de a cumpăra casă. Atunci ceruse adecă din fondul doctoral administrat de oficiile financiare ale țării, sucursul care se cuvenea pe baza decretului dela 26 Mai 1809 pentru reședința, ce avea să cuprindă și seminarul. Acest ajutor se determină prin decretul preînalt dela 16 Maiu 1816, în suma de 15,120 floreni.¹⁵⁾

Dar nu-i fuse dat episcopului Moga să aibă pace. Cu recerutele mijloce în mână îndură amărăciune. Sașii lăsând la o parte ori ce considerațiune, să cumpăseră intențiunei lui Moga. Îl încurcară într'un proces, care la 1819 ajunse și la locul preînalt, unde se resolvă deocamdată prin verdictul, ca să per-

mită stabilirea definitivă a episcopului în Sibiu. Sașii însă tot nu se împăcară cu ideea, că episcopul bisericii neunite să-și pótă avé reședința în o cetate săsescă. După ce nu reușiră a-l teroriza și a-l obosi prin procese, căutară a-i pune alte bețe în rôtă. Scormonind printre învechitele legi, șterseră colbul de pe dreptul statutar săsesc, jus protimiseos, pe baza căruia își atribui magistratul orașenesc al Sibiului șieși preferința la cumpărarea casei tér-guite de Moga. Și nici nu mai încăpea îndoelă că după atâta luptă cu cerbicia săsescă de feliu nu s'ar fi ales cu cumpărarea unei case de reședință pentru episcop și seminar, dacă nu ar fi obținut mila împărătescă. Abia mandatul preînalt dela 1821 putu aduce pe Sași la rezon în cestiunea reședinței atât de caracteristică pentru poziția bisericii noastre din Ardel în prima jumătate a secului present.¹⁶⁾

Sub impresiunea acestui incident inactiv să potentéza interesul și pentru sörtea de atuncea a bisericilor noastre din săsime, unde intoleranța bisericăscă avea caracter atât de primejdios. Acestea abia pe la marginea comunelor săsești erau suferite.¹⁷⁾ ér din interiorul cetăților săsești cu desăvârșire escluse afară numai de să mărgineau la forma ciuită de a fi fără turn și campane, cum d. e. în cele mai de frunte orașe în cari dominau sașii, în Sibiu și Brașov.¹⁸⁾ Chemarea abia tolerațiilor neuniți la biserică în chipul usitat în întregă biserică creștină pare deci a fi fost pe atunci în cetățile săsești neplăcută și de sigur ar fi întăritat pe óspeții sași de pe pământul regesc la astfel de improvisațiuni epocale, căroră analogie cu greu ai mai afla între particularitățile altor popóre creștine europene din secolul actual.

Notița ce să află în opul citat a lui G. Bariț relativ la poziția bisericilor unite de pe pământul săsesc póté fi destul de lămuritoare și pentru sörtea bisericilor neunite de acolo. Acéstă interesantă notiță e următoarea :

„Voind episcopul unit Ioan Bob (1783 — 1830) să facă și pe-la cetățile săsești câte o biserică de con-

¹⁶⁾ Șaguna, adaus la Promemoriul despre dreptul istoric al autonomiei bisericii naționale a Românilor de religiunea răsăritenă, p. 22; Fôia pentru minte, aninmă etc. 1851, N. 19; Hurmuzachi, op. cit. p. 220; Hania op. cit. p. 16—17. Acéstă reședință e casa pe ađi din strada Cisnădiei, Heltauergasse Nr. 7.

¹⁷⁾ Veđi petiția lui Moga și Lemeny dela 1842 la Schuler op. cit. pag. 1—20.

¹⁸⁾ Casele de rugăciuni din Sibiu și Brașov-cetate se întemeiară sub împăratul Francisc I. Cea dintâi în strada măcelarilor din Sibiu, suvenir din umilități trecut; ba și ađi „catedrala“ e fără încărare publică și să așeze din tóte părțile închisă în o curte strimătă. Despre cea din Brașov scim că s'a dădit la 1833. Într'o corespondență din Brașov apărută în ăiarul „Tribuna“ 1895, Nr. 157, pag. 2 col. 2—3 să afirmă, că Români din Brașov-cetate tóți ortodocși erau de vremuri vechi constituți în o singură comunitate bisericăscă cu grecii comercianți de acolo, cu cari împreună susțineau o biserică dotată și cu moșii românești între cari mai ales cele două dăruite de principele român Grigorie Brancoven. În lupta limbei române cu cea grecă (1790—1829) perdu cea dintâi, care la 1829 să și scoșe din biserică. Români fură apoi siliți a se separa de Greci și a-și dădi cu permisiune preînaltă la 1833 o capelă (fără turn), în centrul orașului.

¹⁴⁾ Dr. M. Marienescu, viața și operele lui P. Maior, discurs de recepțiune, veđi Analele Academiei citate 1887, Seria II, t. V, sect. II, p. 100—101.

¹⁵⁾ Dr. Pușcariu, Documente, p. 185; Hania op. cit. p. 16.

fesiunea sa, cetățenii nu voiau să știe de concivilitate și între alții cei din Međiași îi dărimară Țidul, care apucase a fi ridicat până la parapetul ferestrelor. A trebuit să întrevie guvernul pentru ca să se pótă ridica biserica. ce să vedeștăști. Tot din cauza analógă cei din S.-Reghin au prins și arestat pe protopopul Petru Maior, fără a considera, că acesta era nu numai personă bisericescă din hierarchie, ci și nobil privilegiat în sensul legilor. Maior a știut cum se-și câștigate satisfacțiune deplină.¹⁹⁾

Dacă să procedea așadară din partea săsescă atât de brusc față de-o asociațiune bisericescă încadrată deja (1744) în constituțiunea țerei ca parte din biserica romano-catolică, cea cu prima autoritate pe acest timp în Transilvania, până unde nu puteau ajunge transgresiunile săsești față de cea mai puțin protejată biserică ort. din Săsime? Să fi putut óre eventual obține satisfacțiã și umiliții persecuții noștrii preoți cu tóte cunoscutele puține înunități personale ale lor întărite la 1813? Vom aduce de altcum la locul său doveđi, că aceste scutiri nobilitare asigurate la anul numit și preoțimeii noastre, — nu se practisau.

Prin cele de pân'acum, am atins numai unele din durerósele corde ale trecutului bisericeii noastre în prima jumătate a secolului actual. La aceste triste reminiscențe e a-să numera de sigur și puțina îngrijire a locurilor mai înalte pentru susținerea clerului, care după instrucție avea să fie încă bun bucuros de unicul venit al ștolelor.

La urgenta plânsóre urmată instrucției, anume la cea dela 1811 pentru eliberarea de contribuțiuni, deși fu împreună cu altele și aceea sprijinită de Moga la 1812 în Viena, ori póte și la alte ocațiuni,²⁰⁾ încă în decursul primului deceniu al păstoriei sale nu se dăduse răspuns.

(va urma)

Iulian Suciu.

D I V E R S E.

* *Te Deum.* Dumineca trecută în 4 Octobre st. n. din incidentul Țilei onomastice a **Maiestății Sale Prea gloriosului Impérat și Rege apostolic Francisc Iosif I,** s'a oficiat în biserica catedrală din Arad prin **Prea Sântia Sa părintele Episcop al Aradului Ioan Međianu,** asistat de preoțimea din localitate, un *Te Deum,* ridicându-se rugăciuni ferbinți pentru îndelungă viață și deplina sănătate a **Maiestății Sale și a întregii Auguste Case domnitóre.**

* *Convocare.* Colegii, cari au absolvat teologia ort. rom. din Arad în anul școl. 1885/6 prin acesta se

¹⁹⁾ Veđi I. pag. 550.

²⁰⁾ În călătoria sa prin Ardél a abătut Suveranul la 1817 și la Sibiu. (Bariț, op. cit. v. I, p. 560.) Ori de i-s'a dat lui Moga și acum prilej, de a atrage din nou atențiunea preínaltă, la pendentele afaceri ale eparchiei, nu se știe. De alt cum și-ar fi putut împératul Francisc, în această călătorie ușor câștiga orientare proprie despre situațiunea noastră bisericescă.

convócă la convenirea de 10 ani, ce va avé loc în Arad (sala semin.) la 5 Noemvre n. a. c. — Arad, 5 Oct. 1996. — Ioan Petranu.

* *Dela facultatea teologică din Cernăuți.*

„Candela“ scrie în ultimul său număr, că în anul de studii 1895/96, la facultatea teologică din Cernăuți s'au supus examenului riguros al I. trei candidați, dintre care doi au fost aprobați cu excelență; examenul riguros al II-lea s'au supus patru candidați, dintre cari iarăși doi au fost aprobați cu excelență. Patru candidați au fost promovați la *gradul de doctori în teologie,* anume: Petru Ionescu, George Mihuta, George Proca și Constantin Popescu.

* *Sfintirea* fundamentului noiei biserici rom. cat. din Fabricul Timișorii s'a întéplat Duminecă în 4 Oct. n. prin Episcopul concerninte cu asistență numerosă. Spesele zidirii noiei biserici se urcă preste 300,000 fl. v. a.

* *Victoria, regina Angliet.* Țilele trecute regina Angliet și-a serbat iubileul de domniă de 59 ani și 97 Țile. Când la 1837 reginei îi aduse scire unchiul ei că regele Vilhelm III a murit, atunci cu multă pietate se adresă cu următoarele cuvinte către metropolitul de Canterburi: „Escelență, rógă-te pentru mine!“ Dintre antencesorii reginei singur numai George III a domnit 59 ani 3 luni. Sub domnia reginei Victoria în Canterbury au residat 7 metropoliți, în York 6, în Londra 4 episcopi, ér țera a avut 14 lorđi-cancelari, 10 ministri-președinți și comera Lorđilor 6 presidenti. Dintre membri camerei din 1837 astăđi numai trăsesc decât numai Gladstone, Villieris și Temple Leader. Din 1837 a decă decând domnesce regina Victoria, Anglia a avut mai în fie-care an resbele. Resbelele Angliet dela 1837 încóce sunt: Dela 1838 — 1840 resbelul în Afganistan; în 1841 primul resbel chinez; 1845 resbelul tichian, 1846 resbelul cu Cafferii; 1849 al doilea resbel chinez și Afganistan; 1848 — 1849 al doilea resbel tichian; 1850 resbelul din Birma; 1851 — 1852 al doilea resbel cu Cafferii; 1852 — 1853 al doilea resbel din Birma; 1854 resbelul reimeic; 1856 — 1858 al treilea resbel chinez; 1857 rescóla din India; 1860 — 61 resbelul cu Maorii; 1860 — 62 al doilea resbel cu Maorii; 1864 resbelul din Bhootar; 1867 — 68 resbelul abesianian; 1868 resbel din Bozot; 1868 — 69 al treilea resoel cu Maorii; 1871 resbelul din Lusa; 1873 — 74 al doilea resbel din Ashant; 1877 al treilea resbel cu Cafferii; 1878 — 79 resbelul cu Zulu Cafferii! 1878 — 80 al treilea resbel în Afgan; 1879 — 81 resbelul Bazuto; 1879 — 81 resbelul în Transvaal; 1882 resbelul din Egipt; 1884 — 85 și în 1889 resbelul din Sudan; 1885 — 92 al treilea rescei din Firma; 1890 resbelul în Zauzibar; 1890 în India: 1894 și 1896 în Matabelé; 1865 Chitral; 1896 Aschant; 1896 Sudan si în fine espediția din Dongola.

* *Noua întreprindere comercială „Concordia“* din Sibiu, va ocupa locul însoțirei de „Concordia“ ce se înființase pe la sfârșitul anului trecut în Sibiu și care, în lipsa de capital și de membri suficienți a trebuit să lichideze. Noua întreprindere, inițiată de

„Albina,” este pusă pe base tari și foarte promițătoare. Prospectul este publicat de „Albina” institut de credit ei de economii în Sibiiu.

* *Câte vieți de om a costat regularea Porților de fier?* Consilierul ministerial Gonda constată, că la lucrările dela Porțile de fier, de când s'au început, până la finea anului 1895 sau prăpădit 84 de oameni, anume parte prin esplosiunea dinamitului, parte prin înecare. Pe lângă aceea un număr considerabil de lucrători au fost greu răniți și mutilați, încât pe totă viața au rămas neapți de a mai lucra. Aceștia fiind asigurați vor primi pensiuone anuală.

* *Tesaur descoperit.* În comuna Ruszkizza din comitatul Caraș-Severin un lucrător din societatea de mine din Brașov a aflat în perețele casei de locuință a directorului, Rüdiger o ladă de fer. Lada a fost plină cu Napoleoni, galbini ungurești, pietre de diamant și alte juvaere scumpe, a căror preț se urcă la suma de 50,000 floreni. Se crede, că lada a fost ascunsă acolo în revoluțiunea din 1848, ér cei ce aveau scire despre ea probabil, că au murit pe câmpul de luptă. De presinte lada stă sub paza cassariului Holzmann, în Budapesta. E întrebare, că acui va fi? Ea nu pôte fi decât, s'au a directorului, fiindcă s'a aflat în perețele casei lui, s'au a societății de mine, sau apoi trece în etariul statului.

Nr. 24/1896.

Convocare

Reuniunea cercuală a învățătorilor gr. or. români din tractul Șiriei i-și va ținea proxima ședință în Comlăuș (O-Szt. Anna) la 2/14 Octomvre 1896 în școla învățătorului Iacob Musca, pre lângă următoarea

Programă

1. Participarea în corpore la chemarea Duhului-Sânt, ce se va ține în biserica din Comlăuș dimineața la 8 ore.
 2. Participare la prelegerea practică dela școla inv. I. Musca.
 3. Cuvânt de deschidere presidial.
 4. Reflexiuni asupra prelegerii ținute.
 5. Incassarea taxelor.
 6. Discusiune asupra subiectului: „Materialul din planul de învățământ corespunde scopului, ce-l urmărim prin școlele de repetițiune.
 7. Discusiune asupra cestiunii: „Reducerea materialului din limba maternă în școlele poporale.”
 8. Discusiuni asupra cestiunilor școlare.
 9. Propuneri și interpelări.
 10. Staverirea locului adunării viitoare,
 11. Încheierea prin președinte.
- Șiria la 17/29 Septemvre 1896.

Alexiu Doboș, m. p.
președinte.

Reuniunea cercuală a învățătorilor români ort. din tractul Radnei, își va ține adunarea sa proxima la 9/21 Octomvre a. c. în localitatea școlei confessionale din Pauliș, pe lângă următoarea

Programă:

1. La 8 ore dimineața chemarea Duhului Sânt, la care membrii reuniunii vor participa în corpore.
2. Deschiderea adunării prin v.-președinte.
3. Constatarea membrilor prezenți.
4. Ascultarea prelegerii practice din geografie ținută de George Stoian învățător la școla de fete din loc.
5. Reflexiuni asupra prelegerii ținute.
6. Ascultarea prelegerii practice din Istoria patriei ținută cu elevii de cl. V. de Stefan Ohnu învățător în loc.
7. Reflexiuni asupra prelegerii ținute.
8. Cetirea rapórtelor și alegerea unei comisiuni pentru censurarea lor.
9. Cetirea eventualelor operate întrate la birou.
10. Incassarea taxelor.
11. Propuneri și interpelări.
12. Designarea locului și timpului pentru adunarea proxima.
13. Alegerea biroului pe noul period de 3 ani.
14. Alegerea unei comisiuni pentru autenticarea protocolului.

Berzava la 1 Octomvre n. 1896.

P. Givulescu, m. p. Damaschin Medrea, m. p.
v. președinte secretar I.

Concurs.

Pentru deplinire capelăniei temporale, sistemisată pe lângă parochul Aureliu Popovici din Chisoda, (presbiteratul Timișorii), se escrie din nou concurs cu termen de 30 de zile dela prima publicare în fôia diecesană „Biserica și Școla.”

Parochia fiind de classa a doua, capelanul ales va folosi jumătatea venitelor parochiale, de după carea va purta și sarcinile publice. De locuință va avé să se îngrijescă alesul capelan.

Recursele ajustate conform prescrișelor statutare și regulamentare, adresate comitetului parochial, sunt a se trimite la oficiul p-presbiteral din Timișóra (Fabric); ér recurenții vor avé să se paesente cu observarea §. 18 din Regulamentul pentru parochii, în vre-o Duminecă ori sârbătore în s. biserică spre a-și arăta desteritatea omiletică și rituală.

Comitetul parochial.

Cu consensul protopresbiterului tractual: Dr. TR.

PUTICI, m. p.

—□—

În urmarea decisiunii Venerabilului Consistoriu gr. or. oradan de sub Nr. 1259 B. pentru deplinirea parochiei vacante S.-Saldabagiu, prin acesta se escrie concurs cu termen de alegere pe ziua de 8/20 Novembre a. c.

Beneficiile parohiale estimate de comitetul parohial și aprobate din partea Sinodului parohial de acolo fac 632 fl.

Doritorii de a ocupa acest post sunt avertizați a-și substerne recursele până la 6/18 Novembre inclusiv — având recurenții a dovedi că posed calificățiune pentru parohii de clasa II-a și totodată până la ziua alegerii a-se prezenta la s. biserică spre a-și arăta desteritatea în cele rituale.

Răbăgani, 25 Septemvire (7 Octomvire) 1896.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu mine: ELIA MOGA, m. p. protopresbiterul Beiașului.

—□—

Devenind postul învățătoresc vacant din comuna Sobolciu, tractul Peștesului prin această se scrie concurs cu termin de alegere pe ziua de 13/25 Octombrie a. c.

Emolumintele împreunate cu acest post sunt: 1) In bani gata 180 fl.; 2) 10 jugere de pământ clasa primă à 10 fl. jugerul = 100 fl.; 3) intravilanul două jugere pământ tot de clasa primă à 10 fl. = 20 fl.; 4) pentru instruirea adulților 20 fl. Suma 320 fl. 5) afară de acestea strolele cantonale staverite dela înmormântări mari 60 cr. dela mici 30 cr. dela cununii 40 cr. la conferință va primi 1 fl.; pentru încălditul salei de învățământ se va îngriji comuna biserică, ăr învățătorul și va cumpara el singur și va solvi contribuțiunea erarială pentru pământ.

Doritorii de a ocupa acest post sunt avertizați a-și trimitte recursele lor instruate conform statutului organic și provădute cu testimoniu de calificățiune până la terminul susindicat subsemnatului protopresbiter în Lugașul de sus p. u. Eled, ăr până la alegere a se prezenta în vre-o Duminecă ori sârbătoare la s. biserică pentru de a-și arăta desteritatea în cântare și tipicul bisericii.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu mine: TEODOR FILIP, m. p. protopresbiter, inspector școlar.

—□—

Pentru deplinirea definitivă a stațiunii învățătoresci din Iomesti, inspectoratul Halmagiului se scrie concurs cu terminul de alegere 30 zile dela prima publicare.

Salariul anual e 300 fl. cuartir liber și grădină.

Doritorii de a ocupa această stațiune sunt avertizați recursul provădut cu toate documintele prescise, și adresată comitetului parohial ale trimitte inspectorului școlar Ioan Groza până la 15/27 Octomvire a. c. în Halmagi.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu mine: IOAN GROZA, m. p. inspector școlar.

—□—

Se scrie de nou concurs pentru deplinirea postului învățătoresc la școala gr. or. rom. din Topoloveț-mare, cu 30 de zile dela prima publicare pe lângă următoarele emoluminte anuale: 1) salariu în bani 192 fl.; 2) pentru 32 metri de lemne din cari se încălzesc și școala 64 fl.; 3) diurne la conferințe 10 fl.; 4) pausal de scris 5 fl.; 5) 58 meți parte grâu, parte cucuruz; 6) 2 jugere pământ arător cl. I.; 7) $\frac{1}{4}$ juger estravilan (fenați); 8) cortel liber cu grădină de legumi. Mai având în fine și accidenții pentru cooperațiuni cantonale la ceremoniile funebrale de un caz 20 cr. în comuna matră, și 50 cr. în filia.

Doritorii de a concura la acest post au se-și trimitte recursele instruate conform statutului organic și adresate comitetului parohial, la adresa Dlui inspector

de școle Iosif Grădinariu în Belinț; ăr în vre-o Duminecă ori sârbătoare se se prezinteze în s. biserică ca se-și arăte desteritatea în cântare și tipic.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu mine: IOSIF GRADINARIU, m. p. prot. și inspector școlar.

—□—

Pentru stațiunea învățătorescă din Cermeiu, protopopiatul Boroșineului se scrie concurs cu termin de alegere 30 zile dela prima publicare, care se începe în 22 Septembrie st. n.

Emolumintele sunt: 1) Bani gata 120 fl.; 2) pentru naturali 150 fl.; 3) pentru fân 57 fl.; 4) lemne 12 stângeni și pentru școala; 5) scripturistica 5 fl.; 6) conferință 10 fl.; 7) familiația 24 fl. Suma: 426 fl. Dela înmormântări mari 60 cr. dela mici 40 cr.

Carii vor recurge trebuie se aibă calificățiunea prescisa de lege. Documintele adresate comitetului parohial se vor transpune M. On. domn Corneliu Ursuț în Șepreș având recurenții a-se prezinta în biserică din loc pentru arătarea desteritatea în cânt și tipic.

Vor fi preferiți cei cu capacitate pentru înființarea corului vocal.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu mine: IOAN CORNEA, m. p. inspector școlar.

—□—

Pentru ocuparea provisorică a postului de învățător dela școala de fete confesională gr. or. rom. din Șeitinu, se scrie concurs cu termin de alegere pe ziua de 27 Octomvire v. a. c.

Emolumintele sunt: 1) Salariu în bani gata 360 fl. v. a. plătibili în rate lunare anticipando; 2) 40 fl. v. a. bani pentru cuartir; 3) 30 fl. v. a. bani pentru lemne; 4) 6 fl. v. a. pentru scripturistica; 5) 2 fl. v. a. diurnă la zi — la conferință și cărașia.

Alésa învățătoare va avé a propune în școala inferioră din centru. Recursele provădute cu documintele prescise de lege și adresate com. parohial, recurențele le vor înainta Prea On. Domn protopresbiter și inspector școlar tractual Moise Bocșan în Arad.

Din ședința com. parohial ținută la 11/23 August 1896.

Constantin Roșcău, m. p. Teodor Vidu, m. p.
președ. com. paroch. not. com. paroch.

Conțeles cu: MOISE BOCȘAN, m. p. protopop, inspector școlar.

—□—

Pentru indeplinirea stațiunii învățatoresci din comuna Groș, se scrie concurs cu termin de 30 zile dela prima publicare în foia „Biserica și Școala.”

Emolumintele sunt: 1) Salariu în bani 300 fl.; 2) 24 m. de lemne pentru încălditul școlei; 3) pentru conferință 12 fl.; 4) cortel în natură de 2 odăi, cămară, și grajd cu șopru; 5) doue grădini; 6) stola de câte 50 cr. dela înmormântări, unde va fi poftit.

Recurenții au se-și trimitte recursele lor adresate comitetului parohial din Groș la Pré onoratul Domn protopop în Maria-Radna; ăr până la alegere a-se prezenta în sânta biserică din Groș în cutare Duminecă ori sârbătoare, pentru a-și arăta desteritatea în cant și tipic.

Groș, din ședința comitetului parohial, ținută în 4 Septemvire 1896.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: VASILE BELEȘ, m. p. prot. inspector de școle.